

Inhoud

Absalom, Absalom! 7

Chronologie 409

Genealogie 411

Nawoord 415

Verantwoording 433

Literatuur 437

Begrippen 439

Kaart 447

1

Van even over tweeën tot tegen zonsondergang zaten ze die lange stille warme lome doodse septembermiddag in wat juffrouw Coldfield nog steeds het kantoor noemde omdat haar vader het zo genoemd had – een schemerige warme benauwde kamer waarvan de zonneblinden allemaal al drieënveertig zomers dicht en vastgezet waren omdat iemand toen ze nog een meisje was geloofd had dat licht en bewegende lucht warmte meevoerden en dat duisternis altijd koeler was, en waarin (terwijl de zon almaar voller op die kant van het huis scheen) een rooster ontstond van schuine gele spleten vol stofjes waarvan Quentin zich voorstelde dat het deeltjes waren van de verweerde oude uitgedroogde verf van de bladderende latten, naar binnen geblazen zoals de wind zou hebben kunnen doen. Een blauweregen op het houten latwerk voor het ene raam stond voor de tweede maal die zomer in bloei en mussen streken er af en toe in willekeurige vlagen in neer en maakten een levendig droog stoffig geluid voor ze wegvlogen: en tegenover Quentin: juffrouw Coldfield in het eeuwige zwart dat ze nu al drieënveertig jaar droeg, of het voor zuster, vader of niet-echtgenoot was wist geen mens, die kaarsrecht zat in de rechte harde stoel die zo hoog was dat haar benen recht en star omlaag hingen alsof ze metalen schenen en enkels had, los van de vloer met iets van de machteloze en passieve woede van kinderbenen, en die praatte op die grimmige gekwelde verbijsterde toon tot het luisteren begon te haperen en het gehoor zichzelf in verwar-

ring bracht en het allang dode voorwerp van haar machteloze maar ontombare frustratie opdoemde, als door het onbedwingbare gerecapituleer opgeroepen, stilzwijgend achteloos en argeloos, uit het verbeidende en dromerige en zegevierende stof.

Haar stem hield niet op, hij verdween slechts. Er was het schemerige naar doodskisten ruikende duister, zoet en al te zoet van de voor de tweede maal bloeiende blauweregen tegen de buitenmuur door de felle stille septemberzon geconcentreerd en gedistilleerd en doorgedistilleerd, waarin af en toe het luide wolkachtige gefladder van de mussen klonk alsof een jongen verveeld een platte dunne lat liet zwiepen, en de mufte lucht van oud, sinds lang in maagdelijkheid verschanst vrouwenvles terwijl het fletse gekwelde gezicht hem observeerde boven de vage driehoek van kant rond polsen en hals vanaf de te hoge stoel waarin ze denken deed aan een gekastijd kind; en de stem die niet ophield maar verdween in en dan weer opdook uit de lange stiltes als een beek, een stroompje dat van het ene drooggevallen stuk zand naar het volgende liep, en de geest die mijmerde in een schimmig soort meegaandheid alsof hij de stem achtervolgde terwijl een meer fortuinlijke een huis gehad zou hebben om in rond te waren. Als bij geluidloze donderslag stond hij daar ineens (man-paard-demon) in een tafereel vredig en welvoeglijk als een prijswinnende aquarel van een scholier, vage zwavellucht nog in haren kleren en baard, en bijeen staand achter hem zijn troep wilde nikkers als beesten, half getemd om rechtop te lopen als mensen, in wilde ontspannen houdingen, en geketend tussen hen in de Franse architect grimmig, hologig, haveloos. Onbeweeglijk, bebaard en de handpalm omhoog zat de ruiter; achter hem de wilde zwarten en de gevangen architect stil samengedromd, in hun handen paradoxaal onbloedig de scheppen en houwelen en bijlen van een vreedzame verovering. En tijdens het lange bijkomen van de verbazing was het of Quentin zag hoe ze de honderd vierkante

mijn vredige en verbijsterde aarde plotseling onder de voet liepen en met geweld huis en siertuinen uit het geluidloze Niets tevoorschijn trokken en als kaarten op een tafel neerkwaken beneden de priesterachtig onbeweeglijk opgeheven handpalm en zo Sutpens Honderd creëerden, het *Er zij Sutpens Honderd* zoals het oudtijdse *Er zij licht*. Vervolgens schikte zijn gehoor zich weer maar was het of hij opeens luisterde naar twee verschillende Quentins – de Quentin Compson in het Zuiden vlak voor zijn vertrek naar Harvard, het diepe Zuiden dat sinds 1865 dood was en bevolkt met praatzieke woedende verbijsterde geesten, die luisterde, wel moest luisteren, naar een van de geesten die langer nog dan de meeste andere weigerde om zich stil te houden en hem over oude-geestentijden vertelde; en de Quentin Compson die nog te jong was om een geest te zijn en desondanks gedwongen was er een te zijn, aangezien hij net als juffrouw Coldfield geboren en getogen was in het diepe Zuiden – twee verschillende Quentins die nu met elkaar praatten in de lange stilte van niet-mensen in niet-taal, ongeveer zo: *Het schijnt dat deze demon – Sutpen heette hij – (kolonel Sutpen) – kolonel Sutpen. Die uit het niets en zomaar opeens met een troep vreemde nikkers in de streek verscheen en een plantage aanlegde – (Met geweld een plantage uit de grond stampte, volgens juffrouw Coldfield) – met geweld uit de grond stampte. En met haar zuster Ellen trouwde en een zoon en een dochter verwekte die – (Zonder zachtheid verwekt, volgens juffrouw Coldfield) – zonder zachtheid. Die de pronkstukken van zijn trots hadden moeten zijn en de steun en toeverlaat voor zijn oude dag, ware het niet dat – (Ware het niet dat ze hem te gronde richtten of zoiets of hij richtte hen te gronde of zoiets. En stierf) – en stierf. Zonder betreurd te worden, zegt juffrouw Coldfield – (Behalve door haar) Ja, behalve door haar. (En door Quentin Compson) Ja. En door Quentin Compson.*

‘Je gaat immers weg om aan Harvard te studeren heb ik gehoord,’ zei ze. ‘Dus ik denk niet dat je hier ooit nog terugkomt

om je als plattelandsadvocaat te vestigen in zo'n klein plaatsje als Jefferson want noordelijke mensen hebben er wel voor gezorgd dat een jongeman weinig meer te zoeken heeft in het Zuiden. Dus misschien word je wel schrijver van beroep zoals zoveel mannen en vrouwen van goede komaf uit het Zuiden tegenwoordig en misschien dat je je dit later herinnert en erover schrijft. Je zult dan getrouwd zijn neem ik aan en misschien wil je vrouw een nieuwe jurk of een nieuwe stoel in jullie huis en dan kun je dit schrijven en aanbieden aan de bladen. Misschien zul je dan zelfs positieve herinneringen hebben aan de oude vrouw die je een hele middag binnen liet zitten om naar haar gepraat te luisteren over mensen en gebeurtenissen die je zelf tot je geluk nooit hebt hoeven meemaken terwijl je buiten wilde zijn met jonge vrienden van je eigen leeftijd.

'Ja juffrouw,' zei Quentin. *Maar ze meent dit niet* dacht hij. *Ze wil gewoon dat het wordt doorverteld.* Het was toen nog vroeg. In zijn zak had hij nog het briefje dat hij vlak voor het middaguur gekregen had uit handen van een negerjochie, waarin hij verzocht werd haar op te zoeken – het zonderlinge stug vormelijke verzoek dat in feite een sommering was, uit een andere wereld bijna – het zonderlinge ouderwetse velletje stokoud degelijk postpapier met het keurige fletse krampachtige handschrift waaraan hij, door zijn verbazing over het verzoek van een vrouw driemaal zo oud als hij die hij al zijn hele leven kende en met wie hij nog geen honderd woorden gewisseld had of door het feit dat hij pas twintig jaar was, niet kon zien dat het toebehoorde aan een kille, onverzoenlijke en zelfs meedogenloze persoon. Hij gaf er meteen na het middageten gehoor aan, liep de halve mijl tussen zijn huis en het hare door de droge stoffige hitte van begin september en vervolgens gewoon het huis in (dat eveneens op een of andere manier kleiner leek dan het in werkelijkheid was – het had twee woonlagen – verveloos en een beetje armoedig, maar met een uitstraling, een

sfeer van grimmigeuldzaamheid alsof het net als zij erop gemaakt was om ter aanvulling in een wereld te passen die in alle opzichten iets kleiner was dan die waarin het zich bevond) waar in het halfduister van de gang met zijn gesloten luiken en nog warmere lucht dan buiten, alsof daar als in een grafkelder alle ademtochten opgesloten zaten van de trage van hitte vergeven tijden die in die drieënveertig jaar telkens teruggekeerd waren, die kleine gestalte in niet eens ruisend zwart, met bleke driehoek van kant bij polsen en keel, het schimmige gezicht dat naar hem keek met een gissende, dwingende en gespannen uitdrukking, stond te wachten om hem binnen te noden.

Ze wil gewoon dat het wordt doorverteld dacht hij opdat mensen die ze nooit zal zien en wier namen ze nooit zal horen en die haar naam nog nooit hebben gehoord en haar gezicht nog nooit gezien het zullen lezen en eindelijk zullen weten waarom God ons de Oorlog liet verliezen: dat Hij alleen door middel van het bloed van onze mannen en de tranen van onze vrouwen in staat was die demon tegen te houden en zijn naam en nageslacht van de aardbodem te doen verdwijnen. Maar vrijwel meteen concludeerde hij dat ook dat niet de reden was waarom ze dat briefje had gestuurd, en toen ze het stuurde waarom naar hem, want als ze slechts wilde dat het doorverteld werd, opgeschreven en gedrukt zelfs, dan had ze daar niemand voor hoeven laten komen – een vrouw die zich al in zijn (Quentins) vaders jeugd had gepresenteerd (zij het niet bij acclamatie) als zijnde de officiële dichteres van het dorp en de county door voor de stugge en schaarse abonnees van de streekcourant gedichten, oden grafdichten en -schriften, te publiceren vanuit een bitter en onverzoenlijk soort gevoel van onverslagenheid; en dat nog wel als vrouw wier familie zoals dorp en streek wisten wat krijgshaftigheid betrof slechts bestond uit een vader die, gewetensbezwaarde op religieuze gronden, van de honger omgekomen was op de zolder van zijn eigen huis, verborgen (sommigen zeiden: ingemetseld) voor

de militaire politie van de geconfedereerden en in het geheim 's nachts gevoed door diezelfde dochter die intussen bezig was met het volschrijven van haar eerste foliant waarin de halstarige verslagen strijders voor de verloren zaak naam voor naam werden bijgezet; en een neef die vier jaar in dezelfde compagnie als de verloofde van zijn zuster gediend had en de verloofde vervolgens vlak voor de bruiloft had doodgeschoten voor het hek van het huis waar de zuster in haar bruidsjurk wachtte en daarna was gevlucht, verdwenen, niemand wist waar naartoe.

Het zou nog drie uur duren voor hij zou horen waarom ze hem had laten komen want dit deel, dit eerste deel ervan, kende Quentin al. Het maakte deel uit van zijn erfenis van twintig jaren waarin hij dezelfde lucht had ingeademd en zijn vader over die man had horen praten; deel van de tachtigjarige erfenis van het stadje – Jefferson – van dezelfde lucht die ook die man ingeademd had tussen deze septembermiddag in 1909 en die zondagmorgen in juni 1833 toen hij vanuit een onnaspeurlijk verleden voor het eerst Jefferson in reed en zijn land verwierf zonder dat iemand wist hoe en schijnbaar uit het niets zijn huis, zijn landhuis, bouwde en Ellen Coldfield huwde en zijn twee kinderen verwekte – de zoon die de dochter nog voor ze bruid geworden was tot weduwe maakte – en zo de hem toebedeelde weg aflegde tot aan het gewelddadige (juffrouw Coldfield zou in elk geval hebben gezegd: verdiende) einde. Quentin was ermee opgegroeid; slechts de namen waren verwisselbaar en bijna talloos. Zijn jeugd zat er vol mee; zijn lichaam was als een lege hal die galmde van de klinkende verslagen namen; hij was geen schepsel, geen entiteit, hij was een wereld. Hij was een kazerne vol koppige terugkijkende geesten die, zelfs drieënveertig jaar na dato, nog aan het herstellen waren van de koorts die ze van de ziekte genezen had, bezig waren te ontwaken uit de koorts zonder zelfs maar te beseffen dat het de koorts was waartegen ze hadden gestreden en niet de ziekte, met koppige weerspan-

nigheid verder dan de koorts terugkeken en met leedwezen nota bene naar de kwaal, verzwakt door de koorts maar vrij van de kwaal en zich er niet eens van bewust dat hun vrijheid er een was van de onmacht.

‘Maar waarom vertelt ze mij dat allemaal?’ zei hij tegen zijn vader die avond, toen hij thuiskwam, toen ze hem uiteindelijk had laten gaan na zijn belofte haar later op te komen halen met de buggy; ‘waarom vertelt ze mij dat allemaal? Wat heb ik er mee te maken dat het land of de aarde of wat het ook was op het laatst genoeg van hem had en hem zomaar ineens te gronde richtte? Wat dan nog dat haar familie er ook door te gronde ging? Ooit zullen we er allemaal zomaar door te gronde worden gericht, of we nu Sutpen heten of Coldfield of niet.’

‘Ach,’ zei meneer Compson. ‘Jaren terug hebben wij in het Zuiden van onze vrouwen dames gemaakt. Toen kwam de Oorlog en die veranderde de dames in geesten. Dus wat kunnen wij, heren zijnde, anders doen dan naar de sprekende geesten luisteren?’ Vervolgens zei hij: ‘Wil je de ware reden weten waarom ze jou uitkoos?’ Ze zaten na het eten op de veranda te wachten tot het door juffrouw Coldfield bepaalde tijdstip waarop Quentin haar moest gaan ophalen. ‘Omdat ze iemand nodig heeft om met haar mee te gaan – een man, een heer, maar een die jong genoeg is om te doen wat zij wil, en op de manier waarop zij het wil. En ze koos jou want als Sutpen ooit iets in de richting van een vriend in deze county heeft gehad dan moet het je grootvader geweest zijn, en waarschijnlijk denkt ze dat Sutpen je grootvader misschien iets over hem en haar heeft verteld, over dat gegeven woord zonder daad, die trouwbelofte die geen trouwerij werd. Dat je grootvader misschien zelfs de reden verteld heeft waarom ze op het laatste moment weigerde met hem te trouwen. En dat je grootvader het mij misschien verteld heeft en ik jou misschien. En dus blijft de affaire, wat er daar vanavond ook gebeurt, in zekere zin binnen de familie; het

lijk (als het een lijk is) nog altijd in de kast. Ze gelooft wellicht dat Sutpen zonder de vriendschap van je grootvader hier nooit voet aan de grond zou hebben gekregen, en dat als hij die voet aan de grond niet gekregen had, hij niet met Ellen had kunnen trouwen. Dus misschien beschouwt ze jou vanwege de familieband als gedeeltelijk verantwoordelijk voor wat haar en haar familie door zijn toedoen is overkomen.)

Wat haar reden ook geweest was om hem te kiezen, of dat het was of niet, het duurde behoorlijk lang, vond Quentin, voor ze eraan toekwam. Intussen, als omgekeerd evenredig aan de verdwijnende stem, begon de opgeroepen geest van de man die ze noch kon vergeven noch laten boeten bijna iets vast te krijgen, iets bestendigs. Zelf omringd en omsloten door zijn infernale fluïdum, zijn aura van onverbeterlijkheid, was hij aan het mijmeren (mijmeren, denken, leek hij bewustzijn te bezitten, alsof hij, hoewel beroofd van de rust – onbevattelijk overigens voor vermoedheid – die zij hem weigerde te gunnen, aldoor onherroepelijk buiten bereik bleef van haar boze bedoelingen) met dat vredige over zich en dat onschuldige nu ook en niet eens erg oplettende – de boemanfiguur die, terwijl juffrouw Coldfields stem voortging, voor Quentins ogen de twee half-boemankinderen voortbracht, waarna ze gedrieën een schimmige achtergrond vormden voor de vierde. Dat was de moeder, de dode zuster Ellen: die Niobe zonder tranen die voor de demon gebaarde had in een soort nachtmerrie, die zelfs bij leven zich bewogen had zonder te leven en getreurd zonder te wenen, en die nu een kalm en onbewust soort troosteloosheid over zich had, niet alsof ze ofwel de anderen had overleefd of eerder was doodgegaan, maar alsof ze helemaal nooit geleefd had. Quentin leek ze te zien, die vier personen gegroepd zoals gebruikelijk op familieportretten uit die tijd, met dat vormelijke en levenloze decorum, nu gezien zoals een vervagende oude foto te zien geweest zou zijn indien uitvergroet en op-

gehangen aan de muur achter en boven die stem en van de aanwezigheid waarvan de bezitster van de stem zich niet eens bewust was, alsof zij (juffrouw Coldfield) deze kamer nooit eerder gezien had – een afbeelding, een groep die zelfs voor Quentin enigszins vreemd was, enigszins tegenstrijdig en bizar; niet geheel te bevatten, niet (al was hij pas twintig) helemaal kloppend – een groep waarvan het laatste lid al vijfentwintig jaar dood was en het eerste, al vijftig, nu tevoorschijn geroepen uit de benauwde somberheid van een doods huis tussen de onverzoenlijke en onvermurwbare wrok van een oude vrouw en de lijdzame ergernis van een jongen van twintig die bij zichzelf zelfs door haar stem heen zei *Misschien moet je iemand heel goed kennen om van hem te houden maar als je iemand drieënveertig jaar lang gehaat hebt dan ken je hem heel goed en misschien is het dan maar beter zo misschien is het dan wel best want die ander kan je na drieënveertig jaar toch niet meer verrassen en ook niet meer ofwel heel blij maken of heel boos*. En misschien was het (die stem, het gepraat, die ongelovige en ondraaglijke verbijstering) ooit zelfs geschreeuw geweest, dacht Quentin, lang geleden toen ze nog een meisje was – vol jeugdig en ontembaar niet-leedwezen, vol verontwaardiging over blinde omstandigheden en meedogenloze gebeurtenissen; maar nu niet meer: nu alleen maar het eenzame getergde oude vrouwenvlees al drieënveertig jaar in die oude belediging verschanst, de oude wrok gehoond en bedrogen door de uiteindelijke totale belediging van Sutpens dood:

‘Hij was geen heer. Hij was niet eens een heer. Hij kwam hier met een paard en twee pistolen en een naam die niemand ooit gehoord had, waarvan niemand met zekerheid wist of die van hem was, evenals of het paard van hem was of zelfs de pistolen, zocht een plek om zich schuil te houden, en Yoknapatawpha County verschaftte hem die. Daarna had hij achtenswaardigheid nodig, de beschutting van een deugdzame vrouw, om zijn po-

sitie zelfs tegenover de mannen die hem bescherming geboden hadden onaantastbaar te maken voor de onvermijdelijke dag en tijd waarop zelfs zij zich vol verachting en ontzetting en verontwaardiging tegen hem zouden moeten keren; en mijn en Ellens vader gaf hem die. O, ik zeg dit niet ter verdediging van Ellen: blinde romantische dwaas die alleen haar jeugd en onervarenheid had om als excuus aan te voeren, als dat al kon; blinde romantische dwaas, en later blinde vrouw moeder dwaas toen ze noch jeugd noch onervarenheid meer als excuus kon aanvoeren, toen ze dood lag te gaan in dat huis waarvoor ze trots zowel als gemoedsrust had opgegeven met niemand anders daar dan haar dochter die al zo goed als weduwe was zonder ooit bruid geworden te zijn en die, drie jaar later, ook inderdaad weduwe werd zonder wat ook maar geworden te zijn, en haar zoon die nota bene het dak waaronder hij geboren was had afgezworen alvorens voorgoed te verdwijnen, en dat nog wel na een moord en bijkans een broedermoord; en hij, de wreedaard schurk en duivel, die ging vechten in Virginia, waar de kans dat de aarde zich van hem zou ontdoen groter was dan waar ook onder de zon, terwijl Ellen en ik allebei wisten dat hij terug zou komen, dat alle mannen van onze legers zouden moeten vallen voor een kogel uit geweer of kanon hem zou weten te vinden; en ik de enige, een kind, een kind let wel, vier jaar jonger nota bene dan het nichtje dat ik verzocht werd te redden, tot wie Ellen zich kon wenden met de woorden: 'Bescherm haar. Bescherm in elk geval Judith.' Ja, blinde romantische dwaas, die niet eens die honderd mijl plantage bezat die voor onze vader kennelijk de doorslag gaf noch dat grote huis en de wens van slaven dag en nacht om zich heen wat voor haar tante zwaar woog, ik zal niet zeggen de doorslag gaf. Nee: alleen maar het gezicht van een man die het voor elkaar kreeg zich zelfs te paard zwierig voor te doen – een man die voor zover iedereen wist (ook de vader die hem zijn dochter ten hu-

welijk zou geven) ofwel helemaal geen verleden had of het niet bekend durfde te maken – een man die uit het niets het dorp in kwam rijden met een paard en twee pistolen en een kudde wilde beesten die hij in zijn eentje gevangen had omdat hij in angst nog sterker dan hen geweest was in het barbaarse oord dat hij moest zijn ontvlucht, en met die Franse architect die eruitzag alsof hij op zijn beurt door die negers achtervolgd en gevangen was – een man die hier een veilig heenkomen zocht, zich verschool achter achtenswaardigheid, achter die honderd mijl land die hij een achterlijke indianenstam ontfutselde, geen mens weet hoe, en achter een huis zo groot als een gerechtsgebouw waarin hij drie jaar lang zonder raam of deur of bedstede woonde en dat hij maar Sutpens Honderd bleef noemen alsof het als leengoed door een koning geschonken was en al sinds zijn overgrootvader ononderbroken aan zijn familie toebehoorde – een huis, positie: een echtgenote en een gezin, die hij nodig had om zich schuil te kunnen houden en daarom op de koop toe nam samen met de rest van de achtenswaardigheid zoals hij het noodzakelijke ongerief en zelfs de pijn van distels en doornen op de koop toe genomen zou hebben in struikgewas als dat struikgewas hem de bescherming geboden zou hebben die hij zocht.

Nee: niet eens een heer. Trouwen met Ellen of trouwen met tienduizend Ellens had dat nooit kunnen veranderen. Niet dat hij het wilde zijn, of er zelfs maar voor aangezien wilde worden. Nee. Dat hoefde helemaal niet want het enige wat hij nodig had was de vermelding van Ellen en onze vader op een trouwbrief (of op een willekeurige andere akte van achtenswaardigheid) die de mensen konden bekijken en lezen net zoals hij de handtekening van onze vader (of een willekeurige andere fatsoenlijke man) op een handgeschreven promesse gehad zal willen hebben omdat onze vader wist wie zijn vader was in Tennessee en wie zijn grootvader geweest was in Virginia en

onze buren en de mensen om ons heen wisten dat wij dat wisten en wij wisten dat zij wisten dat we dat wisten en wij wisten dat ze ons geloofd zouden hebben wat betreft het wie en waar van onze herkomst zelfs al zouden we erover gelogen hebben, net zoals iedereen maar één keer naar hem had hoeven te kijken om te weten dat hij loog over het wie en waar en waarom van zijn herkomst vanwege het blote feit dat hij zich kennelijk gedwongen voelde te weigeren er ook maar iets over te zeggen. En het blote feit dat hij er uitgerekend voor koos om zich achter achtenswaardigheid te verschuilen was al bewijs genoeg (als er al meer bewijzen nodig waren) dat dat wat hij ontvlucht was een of ander tegendeel van achtenswaardigheid geweest moest zijn dat te verdorven was om over te praten. Hij was daar te jong voor. Hij was pas vijfentwintig en een man van vijfentwintig kiest niet uit eigen beweging voor de ongemakken en ontberingen van het ontginnen van een stuk wildernis en de vestiging van een plantage in een nieuw land en alleen maar voor het geld; niet een jongeman met een verleden waar hij kennelijk niet over wil praten, niet in het Mississippi van 1833, met een rivier vol stoomboten afgeladen met dronken dwazen behangen met diamanten en vastbesloten hun katoen en slaven te verspelen voor de boot New Orleans bereikte; – niet met dat alles op maar één lange zware nacht rijden afstand en met als enige belemmering of hinderpaal de andere schurken of het risico van boord gezet te worden op een zandbank en, in het ergste geval, een hennepen strop. En hij was ook geen jongere zoon die er vanuit een of andere oude, vredige staat als Virginia of Carolina met het overschot aan negers op uitgestuurd was om zich opnieuw te vestigen, want ieder kon zo aan die negers van hem zien dat ze misschien (waarschijnlijk) uit een veel ouder land dan Virginia of Carolina afkomstig waren en beslist niet een dat vredig was. En ieder had zijn gezicht maar één keer hoeven te zien om te weten dat hij eerder de Rivier gekozen

zou hebben en zelfs de zekerheid van de hennepen strop, dan de onderneming die hij ondernam zelfs al had hij geweten dat hij goud zou vinden dat begraven en wel in de grond die hij gekocht had op hem lag te wachten.

Nee, ik verdedig Ellen evenmin als mezelf. Mezelf wel het minst, want ik had twintig jaar de tijd gehad om hem te observeren, en Ellen maar vijf. En niet eens vijf jaar waarin ze hem zag maar waarin ze alleen maar uit de tweede hand hoorde wat hij deed, en daarvan amper maar de helft hoorde aangezien de helft van wat hij in die vijf jaar allemaal deed kennelijk bij niemand bekend was, en geen man ook maar de helft van de rest zou hebben herhaald tegen een echtgenote, laat staan tegen een jong meisje; hij kwam hier en begon een circus dat vijf jaar duurde en Jefferson betaalde hem voor het amusement door hem in zoverre in bescherming te nemen dat het vrouwvolk niet te horen kreeg wat hij deed. Maar ik had hem heel mijn leven kunnen observeren, want mijn leven was klaarblijkelijk en om redenen die de Voorzienigheid niet geliefde te openbaren, voorbestemd om op een aprilmiddag drieënveertig jaar geleden te eindigen, want niemand die even weinig had wat een leven te noemen viel als ik tot dan toe gehad had zou dat wat ik sindsdien gehad heb een leven noemen. Ik zag wat er gebeurd was met Ellen, mijn zuster. Ik zag haar toen ze bijna als een kluizenares die twee gedoemde kinderen zag opgroeien die ze met geen mogelijkheid kon redden. Ik zag welke prijs ze betaald had voor dat huis en die pracht en praal; ik zag hoe de promesses voor pracht en voldaanheid en vrede en alles waarvoor ze haar handtekening gezet had toen ze die avond de kerk in liep, een voor een begonnen af te lopen. Ik zag hoe Judiths huwelijk verboden werd zonder enige reden of ook maar iets van een excuus; ik zag Ellen doodgaan met alleen mij, een kind, om zich tot te wenden met de vraag haar enig overgebleven kind te redden; ik zag Henry zijn thuis en geboorterecht ver-

werpen en later terugkeren en het bebloede lijk van de geliefde van zijn zuster zo ongeveer tegen de zoom van haar trouwjurk aan smijten; ik zag die man terugkeren – de bron en oorsprong van het kwaad die al zijn slachtoffers had overleefd – die twee kinderen gemaakt had die elkaar vernietigden en daarmee niet alleen zijn nakomelingschap, maar ook die van mij, en toch was ik bereid met hem te trouwen.

Nee, ik verdedig mezelf niet. Ik beroep me niet op mijn jeugdige leeftijd, want welk schepsel in het Zuiden van na 1861, man vrouw nikker of muildier, had tijd of gelegenheid gehad om niet alleen jong geweest te zijn maar ook om van degenen die dat geweest waren gehoord te hebben wat jong zijn inhield. Ik beroep me niet op zijn nabijheid: het feit dat ik, een jonge vrouw van huwbare leeftijd en in een tijd waarin de meeste jongemannen die ik normaal gesproken gekend zou hebben dood en verslagen op slagvelden lagen, dat ik twee jaar lang met hem onder hetzelfde dak leefde. Ik beroep me niet op behoeftigheid: het feit dat ik, wees vrouw en pauper, me natuurlijk wendde niet voor bescherming maar nota bene voor voedsel tot mijn eigen verwanten: de familie van mijn overleden zuster: hoewel ik ieder tart de schuld te leggen bij mij, een wees van twintig, een onbemiddelde jonge vrouw, die vanzelfsprekend de wens heeft niet alleen haar situatie te rechtvaardigen maar ook de eer te redden van een familie de goede naam van wier vrouwen nooit in twijfel is getrokken, door het eerbare aanbod te accepteren van een huwelijk met de man wiens voedsel ze gedwongen was te eten. En bovenal beroep ik me niet op mezelf: een jonge vrouw die opdook na een slachting die haar de ouderlijke geborgenheid en alles had ontnomen, die al wat in haar leven betekenis had gehad in puin had zien storten voor de voeten van een paar figuren met de gestalten van mannen maar de statuur en de namen van helden; – een jonge vrouw zeg ik die dagelijks en uurlijks genoopt was tot contact met een

van die mannen, die, ondanks wat hij ooit misschien geweest was en ondanks wat ze misschien over hem had aangenomen of geweten, vier eervolle jaren gevochten had voor grondgebied en tradities van het land waar zij was geboren (en de man die dat gedaan had, hoewel als slechterik afgeschilderd, moet in haar ogen, al was het alleen maar door associatie met hen, eveneens de statuur en gestalte van een held gehad hebben) en die nu opdook uit dezelfde slachting waarin zij geleden had, met niets meer om wat de toekomst het Zuiden zou brengen tegemoet te treden dan zijn blote handen en de sabel die hij in elk geval nooit had ingeleverd en de eervolle vermelding wegens betoonde moed van zijn verslagen opperbevelhebber. O dapper was hij. Dat heb ik nooit weersproken. Maar dat onze zaak, onze levens en onze toekomstige hoop en vroegere trots in de waagschaal gesteld moesten worden met dergelijke mannen als steunpilaren – mannen met moed en kracht maar zonder mededogen of eer. Is het vreemd dat de Voorzienigheid het goed dunkte ons te laten verliezen?’

‘Nee, juffrouw,’ zei Quentin.

‘Maar dat het uitgerekend onze vader was, van al degenen die hij kende de vader van Ellen en mij, van al degenen die daarheen gingen en met hem dronken en gokten en hem met die wilde negers zagen vechten, wier dochters hij misschien wel gewonnen had met kaarten. Dat het uitgerekend onze vader was. Hoe kan hij papa benaderd hebben, op grond waarvan; wat kon er geweest zijn behalve de normale beleefdheid tussen twee mannen die elkaar op straat tegenkomen, tussen een man die nergens vandaan kwam of niet durfde te zeggen waarvan; en onze vader; wat kon er geweest zijn tussen zo’n man en papa – kerkvoogd bij de methodisten, een koopman die niet rijk was en die niets onder de zon ten positieve had kunnen veranderen aan zijn positie of vooruitzichten en van wie het bovendien onvoorstelbaar was dat hij ooit ook maar iets dat

hij had willen hebben kon hebben bezeten, of zelfs maar van straat had opgeraapt – een man die noch land noch slaven bezat behalve twee huisbedienden die hij vrijgelaten had zodra hij ze had gekregen, gekocht, die dronk joeg noch gokte; – wat kon er geweest zijn tussen papa en een man die en dat weet ik met zekerheid niet meer dan drie keer in zijn leven een kerk in Jefferson heeft betreden – de keer dat hij Ellen voor het eerst zag, de keer toen ze oefenden voor de trouwerij, de keer toen ze die voltrokken; – een man aan wie iedereen meteen kon zien dat hij, ook al had hij het nu kennelijk totaal niet, gewend was geld te hebben en van plan was het weer te krijgen en wel zonder scrupules over hoe hij eraan kwam – een man die Ellen ontdekte in een kerk. In de kerk, nota bene, alsof er een noodlot en een vloek op onze familie rustten en God Zelf ervoor zorgde dat die ten uitvoer gebracht en over ons uitgestort werden tot de laatste druppel en de droesem aan toe. Ja, een noodlot en een vloek op het Zuiden en op onze familie als vanwege een of andere voorouder van ons die verkozen had zijn nakomelingschap te vestigen in een land dat voor het noodlot gereedgemaakt was en de vloek ervan al droeg, ook al waren het niet eens onze familieleden, de voorzaten van onze vader, geweest die die vloek vele jaren eerder over zich hadden afgeroepen en door de Voorzienigheid gedwongen waren geweest zich te vestigen in een gebied en tijd die de vloek al droegen. Zodat zelfs ik, een kind dat nog te jong was om beter te weten, hoewel Ellen mijn eigen zuster was en Henry en Judith mijn eigen neef en nicht, daar niet eens heen mocht tenzij met papa of mijn tante en dat ik helemaal niet met Henry en Judith mocht spelen behalve in het huis (en niet omdat ik vier jaar jonger was dan Judith en zes jaar jonger dan Henry: wendde Ellen zich voor ze stierf immers niet tot mij met de woorden “Bescherm ze”?) – zelfs ik vroeg me vaak af wat onze vader of zijn vader gedaan mocht hebben voor hij met onze moeder trouwde

waar Ellen en ik beiden voor moesten boeten en één van ons niet eens voldoende was; wat voor misdaad er gepleegd was waardoor onze familie gedoemd was niet alleen werktuig ter vernietiging van die man te zijn maar ook van onszelf.’

‘Ja, juffrouw,’ zei Quentin.

‘Ja,’ zei de grimmige zachte stem van achter de onbeweeglijke driehoek van vaag kant; en nu leek Quentin tussen de mijmerende en vormelijke verschijningen de gestalte te zien oprijzen van een klein meisje, in de stijve rokken met pantalettes, de gladde stijve vlechten, van die dode tijd. Ze leek te staan, half verborgen, achter het keurige paaltjeshek van een klein, troosteloos kleinburgerlijk tuintje of gazon, keek de ongewisse boemanwereld in van die stille dorpsstraat met de uitdrukking van kinderen die te laat in het leven van hun ouders zijn geboren en gedoemd zijn alle menselijk gedrag te aanschouwen in het licht van de ingewikkelde en overbodige dwaasheden van de volwassenen – een Cassandra-achtige en humorloze en diepzinnig en streng profetische gezichtsuitdrukking buiten alle proporties voor haar leeftijd zelfs voor een kind dat nooit jong geweest was. ‘Ik was namelijk te laat geboren. Ik was tweeëntwintig jaar te laat geboren – een kind waarvoor de gezichten van mijn eigen zuster en mijn zusters kinderen door de afgeluisterde gesprekken van de volwassenen gezichten geworden waren uit een boemanverhaal tussen avondeten en slapengaan lang voor ik oud genoeg of groot genoeg was om met hen te mogen spelen, tot wie die zuster zich desalniettemin op het laatst moest wenden toen ze op sterven lag, toen een van de kinderen was verdwenen en gedoemd een moordenaar te worden en de ander gedoemd weduwe te worden voor ze zelfs maar bruid geweest was, om te zeggen: “Bescherm haar in elk geval. Bescherm in elk geval Judith.” Een kind, maar een kind dat met de haar gegeven intuïtie dat antwoord kon geven waartoe de ouderen met hun volwassenenwijsheid kennelijk niet in

staat waren: “Haar beschermen? Tegen wie en tegen wat? Hij heeft ze al in het leven gezet: hij hoeft ze niet nog meer kwaad te doen. Ze moeten tegen zichzelf worden beschermd.”

Het had later moeten zijn dan het was; het had al laat moeten zijn, maar het rooster van schuine gele spleten stofdoortrild zonlicht viel niet hoger op de ontastbare muur van halfduister die hen van elkaar scheidde; de zon leek zich nauwelijks te hebben verplaatst. Het (het praten, het vertellen) leek (hem, Quentin) onderdeel te vormen van de elke logica en rede tartende hoedanigheid van een droom waarvan de slaper weet dat die zich moet hebben afgespeeld, doodgeboren en volledig, in een seconde tijd, terwijl datgene wat nodig is (waarschijnlijkheid) om bij de dromer te leiden tot geloofwaardigheid – afschuw of genot of verbijstering – net zo goed geheel en al afhankelijk is van de formele erkenning en aanvaarding van verstreken en nog verstrijkende tijd als muziek dat is of een gedrukt verhaal. ‘Ja. Ik was te laat geboren. Ik was een kind dat zich die drie gezichten (en het zijne ook) zou herinneren zoals voor het eerst gezien in het rijtuig op de eerste zondagmorgen dat dit dorp eindelijk besepte dat hij de weg van Sutpens Honderd tot aan de kerk veranderd had in een racebaan. Ik was toen drie, en ongetwijfeld had ik ze al eerder gezien; dat moet wel. Maar ik herinner het me niet. Ik herinner me niet eens Ellen voor die zondag ooit gezien te hebben. Het was alsof de zuster die ik nog nooit aanschouwd had, die voor ik geboren werd verdwenen was naar het bastion van een boeman of een djinn, opeens terugkeerde dankzij slechts één dag van dispensatie, in de wereld die ze had opgegeven, en ik kind van drie, vroeg opgestaan voor de gelegenheid, met kleren en krullen als met Kerstmis, voor een nog serieuzere aangelegenheid dan Kerstmis, omdat toen dan eindelijk die boeman of djinn ter wille van de echtgenote en de kinderen bereid was naar de kerk te gaan, om ze in elk geval in de buurt van hun redding te laten komen, om Ellen